

La predicació del cristianisme als jueus de Cervera (1339-1492)

Josep M. Llobet i Portella

Introducció

Són nombrosos els documents que fan referència a les predicacions que diversos frares de diferents ordes i altres persones portaren a terme a Cervera durant l'edat mitjana. En general, aquestes predicacions anaven adreçades als oients cristians i tenien lloc durant la Quaresma o en festivitats importants. Amb tot, els destinataris d'algunes d'aquestes predicacions no foren, però, els fidels cristians, sinó els jueus que vivien a la població, segons es desprèn de la mateixa documentació.¹

En aquest treball, presentem la transcripció de nou textos documentals, precedits d'alguns comentaris, que aporten informació sobre aquests predicadors, molts dels quals eren jueus conversos. Només hem tingut en compte els documents en què consta de manera explícita que la predicació es feia a jueus, llevat del cas de Vicent Ferrer, ja que hem considerat que, tal com indiquen els textos medievals, és molt probable que aquest frare —sempre que fos el Vicent Ferrer dominic— prediqués als jueus durant la seva estada a Cervera.

1. Sabem que per a poder predicar als jueus calia abans obtenir una autorització del monarca o dels lloctinents reials, la qual era anomenada «llicència reial per a predicar». Més informació en: Jaume RIERA I SANS, «Les llicències reials per predicar als jueus i als sarraïns (segles XIII-XIV)», *Calls* (Tàrraga), 2 (1987), p. 113-143.

Els predicadors

Segons la documentació localitzada, els predicadors que es dirigiren als jueus cerverins foren les persones que segueixen:

1339. **Pere Ferràndiz**, convers. Aquest predicador, que «per honor de Déu predicava la fe catòlica als jueus», rebé, l'any esmentat, una retribució de vint sous del clavari municipal de Cervera (document núm. 1). El susdit sermonador és possible que fos el convers Pedro Fernández de Tudela, probablement originari de Tudela de Navarra, que els anys 1333 i 1338 aconseguí diverses llicències reials per a predicar.²

1410. **Vicent Ferrer**, professor en sacra pàgina. Consta documentalment que, l'any 1409, el frare Vicent Ferrer, amb diversos acompanyants, va fer estada a Cervera i que la universitat cerverina va donar una túnica al mestre i calçat als seus familiars o acompanyants (document núm. 2) i, a més, va fer pagar l'import de les medecines que van ser donades a una donzella que formava part de la comitiva de Vicent Ferrer (document núm. 3). Malgrat que aquests documents no demostrin que va ser el frare dominic Vicent Ferrer qui va venir a Cervera en aquella data i no pas el frare cistercenc d'igual nom que des de l'any 1393 fins al 1409 fou abat de Poblet, creiem que, d'acord amb el testimoni que aportà l'historiador dominic Jaume Villanueva,³ cal identificar el mestre Vicent Ferrer dels documents cerverins amb el frare dominic d'aquest nom que posteriorment fou santificat.

1417. **Gil Benet**. Aquest mestre predicà a l'església de Santa Maria, de Cervera, durant tres dies, tant als jueus com als cristians. Com a almoïna, hom li donà tres florins (document núm. 4).⁴

2. RIERA, «Les llicències reials...», p. 122.

3. Jaume Villanueva, en referir-se al convent cerverí de Sant Domènec, escriví: «Habitó por algunos días en este convento S. Vicente Ferrer, convidado para predicar en esta villa por sus paheres con cartas que le escribieron a 10 de Junio, 1º de Agosto, 9 y 27 de Octubre de 1409, las cuales existen en los registros del ayuntamiento» (Jaime VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, vol. IX, València, 1821, p. 24). Aquests registres de la correspondència municipal esmentats per Villanueva no els hem pogut localitzar actualment.

4. No tenim notícia que, entre els anys 1340 i 1416, cap predicador convers sermonegés els jueus cerverins. A partir de 1345, la causa d'aquesta situació potser va ser el privi-

1426. **Gil Benet.** Nou anys després, el mateix predicador tornà a sermonejar a l'església cerverina de Santa Maria, amb l'assistència dels jueus i els cristians. Segons aquest nou document, Gil Benet era convers (document núm. 5).

1431. **Lucas.** Veiem que, almenys l'any 1431, els jueus cerverins foren obligats, mitjançant un manament de la cort, a escoltar el sermó d'aquest mestre, que, si la lectura és correcta, es deia Lucas (document núm. 6).

1431. **Gilabert.** Malgrat la coincidència temporal en la data de predicació, no sembla que mestre Lucas i mestre Gilabert fossin la mateixa persona. El que sí que resta documentat és que mestre Gilabert era convers i, al seu sermó, hi assistiren tots els jueus de Cervera (document núm. 7).

1492. **Major.** L'últim predicador que sermonejà els jueus cerverins degué ser aquest mestre Major. El sermó tingué lloc a l'església de Santa Maria i calgué portar-hi quatre bancs de l'església de Sant Joan de Jerusalem, situada en un lloc proper (documents núm. 8 i 9). Aquest mestre Major devia ser la mateixa persona que amb el nom d'Antoni Joan Major és esmentada en una acta municipal d'aquell any 1492. Segons el text de l'acta, era fill de la vila i mestre en sacra teologia.⁵

El resultat de les predicacions

Si tenim en compte l'escàs número de conversos que apareixen esmentats a la documentació cerverina —llevat de l'any 1492—,⁶ no sembla que aquestes predicacions aconseguissin fruits abundants. És possible que les conversions d'alguns jueus al cristianisme fossin, en general, causades més per l'interès que poguessin tenir a procurar-se millores econòmiques o socials que no pas als sermons dels predicadors, per molt eloqüents que aquests fossin. A Cervera, això

legi —encara que, en alguna ocasió, deixat sense efecte— que, el susdit any 1345, el rei Pere III va concedir als esmentats jueus, pel qual els eximia de ser obligats tant a escoltar les predicacions realitzades per conversos com a mostrar-los els seus llibres (RIERA, «Les llicències reials...», p. 136-137).

5. Arxiu Històric Comarcal de Cervera, Fons Municipal, *Consells*, 1492, f. 43v.

6. Hom pot veure: Josep M. LLOBET PORTELLA, «Los conversos según la documentación local de Cervera (1338-1501)», *Espacio, Tiempo y Forma: Revista de la Facultad de Geografía e Historia* (Madrid), sèrie III, 1 (1988), p. 335-350.

quedà especialment en evidència l'any 1492, quan, davant una imminent i inevitable expulsió del país, diversos jueus que eren membres de famílies de metges i gent notable es passaren al cristianisme probablement amb la finalitat de conservar la riquesa i el prestigi que en aquell temps posseïen.⁷

Textos documentals

1

1339. Cervera

El clavari municipal de Cervera deixa constància del pagament de vint sous a Pere Ferràndiz, convers, com a retribució de la predicació que féu als jueus de la població.

Arxiu Històric Comarcal de Cervera (= AHCC), Fons Municipal, *Clavaria*, 1339, f. 10v.

Ítem, aüt conseyll scrit a [*espai en blanc*], donam a Pere Ferràndiz, convers, qui per honor de Déu prehicave la fe cathòlica als judeus, e avem-ne àpocha, XX sòlidos.

2

1410, febrer, 24. Cervera

Bartomeu de Morrenyà, un dels paers cerverins de l'any 1409, reconeix haver rebut cinquanta-nou sous, que són l'import que va bestreure per a pagar determinades despeses ocasionades per l'estada a Cervera, aquell any, de Vicent Ferrer, professor en sacra pàgina, i els seus acompanyants.

AHCC, Fons Municipal, *Èpoques comunes*, 1409-1410, f. 29.

Sit omnibus notum quod ego Bartholomeus de Morrenyà, ville Cerverie, con-

7. Josep M. LLOBET I PORTELLA, «Els jueus de Cervera i Tàrraga, l'any 1492», en *Primer Colloqui d'Història dels Jueus a la Corona d'Aragó*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1991, p. 349-368.

fiteor et recognosco vobis venerabilibus Berengario de Ulugia, Nicholao Meyà et Bernardo d'Àger, paciariis una mecum ville premissae anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo nono, quod ex et de pecuniis que anno ipso in posse mei pervenerunt de et pro acapito quod in dicta villa anno eodem factum extitit pro succurrendo seu subveniendo reverendo ffratri Vincentio Fferrarii, in sacra pagina professori, et eius familiis tunc in dicta villa existentibus seu essentibus vestri mandato seu voluntate retinui penes me quinquaginta novem solidos barchinonenses terni, quos ego vestri mandato seu voluntate exsolvi et bistraxi tam videlicet in seu pro quadam tunica que nomine, vice et pro parte universitatis prefixe dicto magistro Vincentio quam caligarum et secularum que dictis familiis vice, nomine et pro parte universitatis pretacte facte fuerunt. Unde renuntiando exceptioni non numerate et non solute pecunie et doli mali presentem inde vobis et dicte universitati facio apocham de soluto. Actum est hoc Cervarie vicesima quarta die mensis ffebroarii anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo decimo. Sig+num Bartholomei de Morrenyà predicti, qui hec laudo, concedo et firmo.

Testes huius rei sunt discretus Bernardus de Vallo, minor dierum, notarius, et Bernardus de Canellis, ville Cervarie.

3

1410, abril, 24. Cervera

Bartomeu de Morrenyà, un dels paers cerverins de l'any 1409, reconeix haver rebut trenta-tres sous, que són l'import que va bestreure per a pagar determinades despeses ocasionades per l'estada a Cervera, aquell any, de Vicent Ferrer, professor en sacra pàgina, i els seus acompanyants.

AHCC, Fons Municipal, *Èpoques comunes*, 1409-1410, f. 29.

Sit omnibus notum quod ego Bartholomeus de Morrenyà, ville Cervarie, confiteor et recognosco vobis venerabilibus Berengario de Ulugia, Nicholao Meyà et Bernardo d'Àger, paciariis una mecum ville premissae anno a nativitate Domino millesimo quadringentesimo nono, quod ex et de pecuniis que anno ipso in posse mei pervenerunt de et pro acapito sive acapte quod in dicta villa anno eodem factum extitit pro tribuendo vel subveniendo reverendo ffratri Vincentio Fferrarii, in sacra pagina professorii, et eius familiis tunc in dicta villa existentibus retinui penes me vestri mandato seu voluntate triginta tres solidos barchinonenses, quos ego exsolveram et bistraxeram vestri mandato seu vo-

luntate discreto Bartholomeo de Archubus et Bernardo d'Ostalets, tutoribus filiorum, pupillorum et heredum Bartholomei dez Cayll, quondam apothecarii ville iam dicte, qui siquidem triginta tres solidi ipsis pupillis et heredibus debebantur ratione diversarum medicinarum [que] a dicto quondam eius patre nomine, vice et parte ac ad opus cuiusdam domicelle ex familia sive familiis dicti reverendi magistri Vicentii Fferrarii [que] in dicta villa infirmata fuit et per aliquos extitit dies empte fuerunt. Unde renuntiando exceptioni non numerate [et] non solute pecunie et doli mali presentem vobis et dicte etiam universitati facio apocham de soluto. Actum est hoc Cervarie vicesima quarta die mensis aprilis anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo decimo. Sig+num Bartholomei de Morrenyà predicti, qui hec laudo, concedo et firmo.

Testes huius rei sunt Mathias Mir, agricola, et Anthonius Mejor, scriptor, ville Cervarie.

4

1417, maig, 25. Cervera

El clavari municipal de Cervera deixa constància del pagament de tres florins a mestre Gil Benet com a retribució per la predicació que féu als jueus i els cristians de la població.

AHCC, Fons Municipal, *Clavaria*, 1417, f. 77v.

Ítem fem donar e pagar per lo dit nostre clavari a-n mestre Gil Benet tres florins, los quals la vila li done en almoyna per ço com a preycat axí als jueus com als cristians en la sglésia de madona Santa Maria per tres dies. A-n'í àpocha presa per lo discret en Pere Mayllol, notari, a XXV de mayg del any M CCCC XVII. [*Al marge dret:*] I lliura, XIII sous.

5

1426, maig, 7. Cervera

El clavari municipal de Cervera deixa constància del pagament de cinc sous a Gil Benet, convers, com a retribució de la predicació que féu als cristians i els jueus de la població.

AHCC, Fons Municipal, *Clavaria*, 1426, f. 67.

Ítem fem donar e pagar per lo dit nostre bossar, a VII de maig, a·n Gil Benet, convers, cinch sòlidos, los quals li manam dar per la preicació que féu en la sglésia als christians e als juheus.

6

1431, setembre, 15. Cervera

El clavari municipal de Cervera deixa constància del pagament d'una lliura a Joan Ortigues, missatger de la cort, per un manament dirigit als jueus de la població per tal que assistissin al sermó que féu mestre Lucas.

AHCC, Fons Municipal, *Clavaria*, 1431, f. 103.

Ítem li fem dar e pagar a·n Johan Ortigues, misatgé de la cort, per un manament que féu als juheus que fossen al sermó de mestre Lucaç, fo a XV de setembre, I lliura.

7

1431, setembre, 16. Cervera

El clavari municipal de Cervera deixa constància del pagament de cinc sous a mestre Gilabert, convers, com a retribució del sermó que féu als jueus de la població.

AHCC, Fons Municipal, *Clavaria*, 1431, f. 103v.

Ítem li fem dar e pagar a mestre Guilabert, convers, cinch sous, que li fem dar per un sermó que féu, en lo qual foren tots los juheus de la vila, a XVI de setembre.

8

1492. Cervera

El clavari municipal de Cervera deixa constància del pagament de vuit diners a Jaume Rocamora i una altra persona com a retribució de llur treball de traslladar els bancs de l'església de Sant Joan a la de Santa Maria per tal que hi poguessin seure els jueus el dia que mestre Major els sermonà.

AHCC, Fons Municipal, *Clavaria*, 1492, f. 50.

Ítem fem dar e pagar per dit nostre clavari a·n Jacme Rochamora e a un altre, perquè aportaren los banchs de Sent Johan fins a la sglésia maior per aseure als juheus lo dia que mestre Maior los sermonà, VIII [diners].

9

1492, juliol, 26. Cervera

El clavari municipal de Cervera deixa constància del pagament de vuit diners a dos fadrins com a retribució de llur treball de traslladar quatre bancs de l'església de Sant Joan a la de Santa Maria per tal que hi poguessin seure els jueus.

AHCC, Fons Municipal, *Clavaria*, 1492, f. 51.

Ítem a XXVI de juliol li fem dar e pagar a dos fadrins que portaren quatre banchs grans de la sglésia de Sent Johan a la sglésia maior, serviren per als juheus, VIII [diners].